

להעביר את המשבר ממקום למקום:

לורי טיילור נפגש עם הגיאוגרף והמרקסולוג דייוויד הרווי

:: תרגום ועיבוד: אלעד הן

חלק גדול מהאשראי הזה פרנס את שוק הדיור. אך פה היתה טמונה סתירה נוספת: מצד אחד, הלוו הבנקים בנדיבות למפתחים, כדי שיכנו עוד בתים; אך מצד שני, אותם מוסדות פיננסיים הציעו אשראי זול לרוכשי הבתים שזה מקרוב נבנו. הכסף שלוו קוני הבתים מהבנק נועד לתשלום לבוני הבתים, שבתורם היו צריכים להחזיר באמצעותו את ההלוואה שהם עצמם לקחו מהבנק. תופעה זו, לדברי הרווי, היא דוגמה מושלמת ל'הונאת פונזי' – הונאת השקעות בה משלמים למשקיעים קיימים באמצעות כספים שמכניסים תורמים חדשים (להשלמת התמונה יש לציין את עניין הסאב־פריים, כלומר, ההלוואה לקוני הדירות היתה בחלקה הגדול לקונים בסיכון גבוה שהיה ספק רב לגבי יכולתם להחזיר את ההלוואה [א.ה.]). וכמו בכל הונאת פונזי – הבניין כולו התמוטט כשהמשקיעים החליטו למשוך את כספם.

בהרצאה לקידום ספרו החדש סיפר דייוויד הרווי את הסיפור הבא: "כשהוד מעלתה, המלכה אליזבת השניה שאלה את הכלכלנים ב'לונדון סקול אוף אקונומיקס' בנובמבר 2008 איך יתכן שהם לא חזו את בוא המשבר הכלכלי (שאלה שכולם רצו לשאול, אך כנראה רק מונרך פיאודלי מסוגל להציג בפשטות), לא היתה להם תשובה מוכנה. לאחר חצי שנה של התיעצות הם התוודו במכתב להוד מעלתה שבדרך כלשהי הם לא שמו לב למה שהם קראו 'סיכונים מבניים'." לדברי הרווי, הסיכונים המבניים הללו, שהכלכלנים הבריטיים וכנראה רוב הכלכלנים בעולם נטו להתעלם מהם, הם לא אחרים, ממה שמרקס כינה 'הסתירות הפנימיות של הצבר ההון'. או במילים אחרות – הנטייה המובנית של הקפיטליזם למשברים.

המשברים הפיננסיים
המרוברים בשנים האחרונות
הם תוצאת מחויבותו של
הקפיטליזם לשיעור צמיחה
שנתי ממוצע של 3%.

על המשבר הכלכלי הנוכחי

הקפיטליזם, לטענת הרווי, לעולם לא מתגבר על המשברים שלו. הוא רק מזיז אותם ממקום למקום. בספרו החדש (The Enigma of Capital) הוא מתענג על הסתירות הפנימיות של המהפכה הנאו־ליברליות של שנות התצ'ריזם. הבעיה שניצבה אז בפני הקפיטליזם היתה כוחה הגדול מדי של העבודה ביחס להון. הדרך היחידה להבטיח את הרווחים היתה להחליש את העבודה המאורגנת באמצעות חקיקה נגד איגודים ופיתוח מיקור החוץ העולמי, שאפשר למעסיקים גישה לכוח העבודה צייתן במדינות התת־מפותחות. מציאות זו הולידה בעיה חדשה לקפיטליזם: כעת, כשהמשכורות הריאליות הולכות ונשחקות, איך יוכלו העובדים להרשות לעצמם לצרוך את הסחורה שייצר הקפיטליזם? התשובה שנמצאה לכך היא אשראי זמין.

הקפיטליזם בדורות האחרונים

הקודם באמצעות מלחמה, הורדת ערך של נכסים, דרדור יכולת הייצור, וצורות אחרות של 'הרס יוצר'. כל הפתרונות הללו הובילו לתוצאות מבהילות: "חיי אנוש מופרים ולפעמים נהרסים פיזית, קריירות שלמות והישגים של חיים שלמים מוטלים בספק, אמונות עמוקות מאתגרות, נפשות נפגעות וכבוד האדם נזרק הצידה. הרס יוצר מגיע לטובים, ליפים, לרעים ולמכוערים באותה מידה."

למרות רצונו של הרווי להציג את המשבר הנוכחי כחמור יותר מרבים ממשברי העבר, ועל אף להיטותו לטעון, שלכל אדם ישר אין כרגע ברירה אלא להצטרף לארגון אנטי-קפיטליסטי, הוא רחוק מלהיות אפוקליפטי.

"האם הקפיטליזם יכול לשרוד את המכה שהוא ספג? כן, כמובן." אבל, מוסיף הרווי, הוא יכול לעשות זאת רק במחיר נורא. המונים יאלצו "לתת בנדיבות מפרי עמלם לבעלי השררה, לוותר על רבות מזכויותיהם וערך נכסיהם עליהם עמלו (בכל תחום מדויור ועד פנסיות), לסבול מהדרדרות סביבתית, שלא לומר, ירידה ברמת החיים שמשמעותה רעב עבור רבים שכבר נאבקים לשרוד בתחתית. דיכוי פוליטי, אלימות משטרתית ושליטה מדינתית-צבאית ידרשו לשיכוך המחאה הציבורית." (עוד הרווי מדבר והקרבות ברחובות אתונה החלו להחמיר).

אך זאת אינה סיבה לפסימיות: "משבר הוא רגע של פרדוקס ואפשרויות, מתוכו יכולות להוולד כל מיני אלטרנטיבות - ביניהן סוציאליסטיות ואנטי-קפיטליסטיות."

או מה לעשות?

האם אין פרדוקס אפילו באמונה הצנועה שאלטרנטיבה לקפיטליזם עשויה לצמוח מהמשבר הנוכחי? אחרי הכל, אחת מתוצאות הנאו-ליברליזם היא חיסול כוחה של העבודה המאורגנת והתפשטותו של אינדיבידואליזם שמתקומם נגד הצמיחה של פעולה קולקטיבית מכל סוג.

הרווי מסכים שהאפשרות שתקום תנועה אנטי-קפיטליסטית תלויה בשינוי יסודי בתפיסות, שספק אם יבוא מהאקדמיה: "האוניברסיטות ממשיכות באותם קורסים חסרי ערך בכלכלה ניאאו-קלאסית ובתיאוריות כלכליות של בחירה רציונלית כאילו כלום לא קרה. המכללות לעסקים רק הוסיפו קורס או שניים באתיקה עסקית, ואולי קורס על הפקת רווחים מפשיטות רגל של אחרים. אחרי הכל, לדידם המשבר

לטענת הרווי, המשברים הפיננסיים המרובים בשנים האחרונות הם תוצאת מחויבותו של הקפיטליזם לשיעור צמיחה שנתי ממוצע של 3%. בעבר, בעולם מוגבל שהיו בו שווקים לא מנוצלים רבים, מדינות כמו בריטניה וארצות הברית יכלו לעמוד ביעד כזה. אך כעת, כשסין והודו צומחות בקצב דומה ואפילו גבוה יותר, יש מחסור חמור במקומות בהם ניתן להשקיע רווח עודף ממיזמים קפיטליסטיים. ברגע זה ישנו עודף של כ-1.5 טריליון ליש"ט שמחפש הזדמנויות השקעה. בעוד 20 שנה הסכום הזה יכפיל את עצמו. לכן הומצאו 'השווקים הפיקטיביים' כפי שהרווי מכנה אותם: שווקים של נגזרים, נגזרים של נגזרים, עתידים וזכויות פליטת פחמן. בתחילה מציעים שווקים אלה תשואות גבוהות יותר מהשקעה בתעשייה, אך כפי שגילינו, לצערנו, אלו הם שווקים אשליתיים.

הקפיטליזם, כך למדנו מהוגים מרקסיסטים שונים, עבר את שיאו במשבר הנפט ב-1973, או במשבר קרן המטבע הבינ"ל ב-1976, או ביום שני השחור ב-1987, או ביום רביעי השחור ב-1992. אך כל הנבואות הללו נכשלו. פעם אחרי פעם מוכיח הקפיטליזם את יכולתו לשרוד וליצור את עצמו מחדש. האם יש משהו במצב הנוכחי שהוא באמת שונה?

הרווי נכון לחלוטין להכיר ביכולתו של הקפיטליזם להתגבר על המשברים ולשוב להפקת רווחים מוצלחת. בעבר, הקפיטליזם מצא דרכים רבות, לא רציונליות לכאורה, לעשות זאת. הוא עשה זאת, לדברי הרווי בספרו, על ידי "הרס העידן

פעם אחרי פעם מוכיח הקפיטליזם את יכולתו לשרוד וליצור את עצמו מחדש. האם יש משהו במצב הנוכחי שהוא באמת שונה?

המונים יאלצו לתת בנדיבות מפרי עמלם לבעלי השררה, לוותר על רבות מזכויותיהם וערך נכסיהם עליהם עמלו (בכל תחום מדויור ועד פנסיות), לסבול מהדרדרות סביבתית, שלא לומר, ירידה ברמת החיים שמשמעותה רעב עבור רבים שכבר נאבקים לשרוד בתחתית. דיכוי פוליטי, אלימות משטרתית ושליטה מדינתית-צבאית ידרשו לשיכוך המחאה הציבורית.

קצה הקרחון

בשבוע שעבר פרצה שריפה בבית משפחתו של ג'ון קרניק במחוז אוביון שבמדינת טנסי בארה"ב. בני משפחת קרניק נמלטו מהבית, והשכנים התקשרו למכבי אש שהגיעו במהירות למקום. עם זאת, לאחר שהכבאים הגיעו, הם סירבו לכבות את השריפה בטענה כי משפחת קרניק לא שילמה את דמי המנוי השנתיים למכבי אש. מעניין אם בעקבות הרעיון להקים משטרות מקומיות בארץ, נגיע למצב בו מוקד 100 ישאל אם שילמנו ארנונה... (www.wpsdlocal6.com, 29/9/10).

קבוצות נוספות שיכולות
להצטרף למאבק נגד
הקפיטליזם הן התנועות
החברתיות שנוצרו למאבק
בעקירה ובנישול, כמו
בברזיל ובהודו, וכן תנועות
השחרור שקיימות סביב
נושאי זהות, כגון נשים, ילדים,
הומוסקסואלים, ומיעוטים
גזעיים, אתניים ודתיים
שנאבקים עבור "מקום שווה
תחת השמש".

עובדים ארעיים, עובדים ממקצועות הבניין. מה שנכון הוא שקשה מאד למצוא צורות ארגוניות לאנשים שאין להם עבודה בטוחה. לכן פחות ופחות אנשים בארה"ב מעוניינים ליצור איגודים מקצועיים, ויותר ויותר אנשים יוצרים איגודים המוסווים כארגוני זכויות אדם. בתור ארגון לזכויות אדם חוקי העבודה לא חלים עליך. ארגון זכויות אדם יכול לארגן עובדים זמניים ועדיין להגיד 'אני לא איגוד'.
בדקה לפני שהרווי המשיך בדרכו שאלתי איך האקדמיה בארה"ב מקבלת את רעיונותיו. "האיום הגדול ביותר אינו בסתימת פיות בוטה, אלא בדרישה מאקדמאים להביא כסף. דיקן אחד אמר לי 'מבחינתנו אתה חסר ערך אם אתה לא מביא כסף', שאלתי אותו מה הוא מצפה שאעשה, שאקים מכון ללימודים מרקסיסטיים במימון ג'נרל מוטורס? 'אם תעשה זאת, אתמוך בך' הוא אמר לי ברצינות גמורה." הרווי עוד צחק כשנכנס אל המונית.

נוצר מתאוות בצע - שהיא טבע האדם - ואין מה לעשות בנידון."

קשה לדעתו גם לצפות לעליה פתאומית בתודעה המהפכנית של הפרולטריון המרקסי הקלאסי. בעבר נחשבו הפועלים התעשייתיים הללו כחוד החנית של המהפכה. אך הרווי טוען שזו היתה טעות: "הקיבעון על עובדי התעשייה כמרכז התודעה המעמדית ה'אמיתית', תמיד היה מוגבל מדי. לא ניתן להתייחס לעובדים בשדה, לעובדים ב'סקטורים הלא פורמליים' של עבודות מזדמנות, לעובדים במשק הבית ובסקטור השירותים באופן כללי, ולצבא הנרחב של המועסקים בכנייה ובאורבניזציה, כשחקני משנה." מספרם של העובדים הללו גדל מאד ב-30 השנים האחרונות כתוצאה ישירה משינוי יחסי העבודה שהביא הנאו-ליברליזם.

הרווי מזכיר קבוצה גדולה נוספת של מנושלים: "כל האיכרים והאוכלוסיות הילידיות שגורשו מאדמתם, וגישתם למשאבים הטבעיים שלהם ולדרך חייהם נגזלה בדרכים לא חוקיות וחוקיות (כלומר על-ידי המדינה), באמצעים קולוניאליים, נאו-קולוניאליים או אימפריאליסטיים, ושהוכנסו בכוח לתוך מערכת השוק."

קבוצות נוספות שיכולות להצטרף למאבק נגד הקפיטליזם הן התנועות החברתיות שנוצרו למאבק בעקירה ובנישול, כמו בברזיל ובהודו, וכן תנועות השחרור שקיימות סביב נושאי זהות, כגון נשים, ילדים, הומוסקסואלים, ומיעוטים גזעיים, אתניים ודתיים שנאבקים עבור "מקום שווה תחת השמש".

אף שהוא שמח לדבר על החלום של ברית כוללת שכזו בין כל מנושלי העולם, הרווי מכיר בכך שרבות מהתנועות הצפויות לקום מקבוצות כאלה עלולות להיות מקומיות, ראשוניות, ואפילו מזיקות. אך "ככל שהקבוצות הללו מתקיימות באותו מרחב, למשל במטרופולין, הן עשויות (כפי שלכאורה קרה לעובדי המפעלים בשלבים המוקדמים של המהפכה התעשייתית) להתחבר סביב מטרה אחת וליצור, על בסיס נסיון, תודעה לגבי הדרך בה פועל הקפיטליזם ומה ניתן לעשות בנידון באופן קולקטיבי."

אך האין זה נכון שלאנשים שהרווי מתאר כבסיס אפשרי לברית אנטי-קפיטליסטית אין כמעט דבר במשותף מלבד מצבם הקשה? ההיסטוריה לא ממש מחזקת את המחשבה שקבוצות חסרות כוח שכאלה יוכלו ליצור שינוי בעצמן.

"אני לא בטוח שזה נכון", אומר הרווי. "מי יצר את הקומונה הפריזאית? חלק גדול מיוצריה היו

פורסם ב-"The New Humanist":
למאמר המקורי:
<http://bit.ly/9egJ54>

סרטון אנימציה בו דייוויד הרווי
מסביר את המשבר הכלכלי:
<http://bit.ly/a4Vb8H>

קורס וידאו לקריאה בקפיטל עם דייוויד הרווי:
<http://davidharvey.org>